

Навроцька В.В. ,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ

ЧИ Є «ЩИРІСТЬ РОЗКАЯННЯ» УМОВОЮ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ПІДСТАВІ СТ. 45 КК УКРАЇНИ?

Однією з умов звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям (передбаченого ст.45 КК України), є *щирість розкаяння*. В абз.8 п.5 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 р. №12, йдеться про те, що «щире каяття повинно підкреслити суб'єктивне ставлення винної особи до вчиненого злочину і має проявлятися у сумлінному розкаянні особи, визнанні провини».

Проте з'ясування цієї суб'єктивної ознаки («щирість розкаяння») є дуже складною, а деколи - й взагалі неможливою. Досліджуючи таке явище як щире розкаяння, правоохоронні органи можуть помилитися, встановлюючи його справжність, оскільки це пов'язано із встановленням психічного ставлення особи до вчиненого. Навіть якщо винний повідомить, що відбулося розкаяння, у більшості випадків працівники правоохоронних органів не зможуть це об'єктивно довести.

Однак вірно звертається увага на те, що деякі особи, володіючи акторськими здібностями, можуть непогано «грати на публіку», зобразивши дуже натурально почуття провини, фактично і не збираючись розкаюватися у вчиненому. Інші ж, навпаки, каючись у злочині, зовні цього не проявляють, оскільки, будучи інтровертами, є людьми мовчазними та скупими на емоції. Х.Д. Алікперов зауважує, що навіть судові психологи не завжди можуть достовірно констатувати, що винний справді щир шкодує за скоєним, а не лише майстерно імітує каяття.

Окремі науковці стверджують, що, якщо мотивом позитивної посткримінальної поведінки є страх перед покаранням, то така поведінка не може визнаватися добровільною, тобто у цій ситуації нема підстав для звільнення від кримінальної відповідальності (зокрема, й у зв'язку з дієвим каяттям).

Дана точка зору піддається справедливій критиці. Адже, якщо виходити з неї, то звільняти від кримінальної відповідальності потрібно лише того, хто відчуває повну байдужість до кримінально-правової заборони та не боїться кримінального покарання, хоча, як видається, саме такі особи є найбільш суспільно небезпечними. Навпаки, якщо кримінально-правова заборона спонукала когось вчинити позитивні посткримінальні дії, у тому числі й через страх перед покаранням, то можна сміливо констатувати здійснення покаранням у даному конкретному випадку його превентивних цілей.

У словосполученні «дійове каяття» акцент слід поставити на першому, а не на другому слові. Тут головне значення мають об'єктивно виражені дії особи, а не її суб'єктивне ставлення до того, що відбулося. Застосування статті Кримінального кодексу, що передбачає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям, можливе незалежно від наявності чи відсутності реального розкаяння особи у вчиненні того діяння, за яке вона має бути піддана кримінальному переслідуванню. Її застосування залежить виключно від того каяття, яке полягає у вчиненні об'єктивно виражених дій, що передбачені аналізованою статтею. При цьому «формальне» каяття не виключає розкаяння «реального», їх поєднання є не тільки можливим, але й бажаним. Однак, ступінь щирості та глибини розкаяння не є юридично значимою обставиною і не підлягає обов'язковому встановленню при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям. За змістом закону не мотиви, а сама позитивна постзлочинна діяльність має визначальне значення. Під дієвим каяттям слід розуміти таку соціально позитивну, юридично значиму поведінку особи, яка вчинила злочин, мотивами якої виступають будь-які внутрішні спонукання. Дієве каяття повинно проявлятися назовні. Цією ознакою воно відрізняється від щирого розкаяння, яке має лише пасивну форму і є негативною оцінкою винним своєї злочинної поведінки, та визнання інкримінованих йому обставин.

Таким чином, при звільненні особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з вчиненням дій, передбачених ст.45 КК України, суд не зобов'язаний з'ясовувати питання про те, чи щиро підсудний розкався у своєму діянні. Особа може вчиняти вказані у законі дії з прагматичних міркувань, навіть вважати конкретну кримінально-правову заборону абсурдною чи навіть застарілою, але через страх перед покаранням, осудом оточуючих тощо, виконати всі вимоги ст.45 КК України і не становити небезпеки для оточуючих.

З огляду на це слід було б виключити вказівку на щирість каяття як на умову звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст.45 КК України.

Навроцька, В.В. Чи є "щирість розкаяння" умовою звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України? [Текст] / В.В. Навроцька // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 359-361.